This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

१

॥ ॥श्रीगणेशाय नमः॥ ॥ दुःखत्रया॥ [illegible] तज्जिज्ञासा [illegible] तदभिघातके हेतौ । दृष्टे सा पा[illegible]
वात्॥ दृष्टवदानुश्रविकः स ह्यविशुद्धिक्षयातिशययुक्तः। तद्विपरीतः श्रेयान्व्यक्ताव्य[illegible]
मूलप्रकृतिरविकृतिर्महदाद्याः प्रकृतिविकृतयः सप्त॥ षोडशकस्तु विकारो न प्रकृतिर्न [illegible] पुरुष
दृष्टमनुमानमाप्तवचनं च सर्वप्रमाणसिद्धत्वात् त्रिविधं प्रमाणमिष्टं प्रमेयसिद्धिः प्रमाणाद्धि
तिविषयाध्यवसायो दृष्टं त्रिविधमनुमानमाख्यातं॥ तल्लिंगलिंगिपूर्वकमाप्तश्रुतिराप्तवचनं तु॥
सामान्यतस्तु दृष्टादतींद्रियाणां प्रसिद्धिरनुमानात्॥ तस्मादपि चा[illegible]द्धं परोक्षमाप्तागमात्सिद्धं॥ द्वा
दूरात्सामीप्यादिंद्रियघातान्मनोनवस्थानात्। सौक्ष्म्याद्व्यवधानादभिभवात्समानाभिहाराच्च

Acc. No. ~~264~~ M-1651
Title - सांख्यसप्तति.
Author - ईश्वरकृष्ण.
Date - ?
Subject - सांख्यदर्शन.
folio - 5
Xerox - 1

Checked 2012

KKSU LIBRARY
RAMTEK
441 106
M-1651
Dist Nagpur

1

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

...दनुप... ...र्नाभावात्कार्यतस्तदुपलब्धेः॥ महदादि तच्च कार्यं प्रकृतिसरूपं विरूपं च॥८॥असद
...तनग्रहणात्सर्वसंभवाभावात्॥ शक्तस्य शक्यकरणात्कारणभावाच्च सत्कार्यं॥९॥ हेतुमद...
...नित्यं... ...मनेकम् ...तं लिंगं। सावयवं परतंत्रं व्यक्तं विपरीतम् अव्यक्तं॥१०॥ त्रिगुणमविवेकि विषयः
...चेतनं प्रसवधर्मि। व्यक्तं तथा प्रधानं तद्विपरीतस्तथा च पु...न्॥११॥ प्रीत्यप्रीति विषादा
...काशा... ...वृत्ति नियमार्थाः॥ अन्योन्याभिभवाश्रयजननमिथुनवृत्तयश्च गुणाः॥१२॥ सत्वं लघु प्र...
...मिष्टमुपष्टं... ...केवलं च रजः॥ गुरुवरणकमेव तमः प्रदीपवच्चार्थतो वृत्तिः॥१३॥ अविवेक्या...
...द्विपर्ययाभावात्॥ कारणगुणात्मकत्वात्कार्यस्याव्य... ...द्धं॥१४॥ भेदानां प...

2

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

२ प्रति ४ ४ जन्ममरणकरणानां प्र...

क्तितः प्रवृत्तेश्च ॥ कारणकार्यविभागादविभागाद्वैश्वरूप्यस्य ॥१५॥ कारणमस्त्यव्यक्तं प्रवर्त्तते त्रि[illegible]ण

याच्च। परिणामतः सलिलवत्प्रतिगुणाश्रयविशेषात् ॥१६॥ संघातपरार्थत्वात्त्रिगुणादिविपर्ययादधि

२ पुरुषोस्ति भोक्तृभावात्कैवल्यार्थं प्रवृत्तेश्च ॥ पुरुषबहुत्वं सिद्धं त्रैगुण्यविपर्ययाच्चैव ॥[illegible]॥ तस्मा

पर्यासात्सिद्धं साक्षित्वमस्य पुरुषस्य ॥ कैवल्यं माध्यस्थ्यं द्रष्टृत्वमकर्तृभावश्च ॥[illegible]॥ तस्मात्तत्संयोगादचे

तनवदिह लिंगं। गुणकर्तृत्वेपि तथा कर्त्तेव भवत्युदासीनः ॥२०॥ पुरुषस्य दर्शनार्थं कैवल्यार्थं तथा प्रधानस्य

धवदुभयोरपि संयोगस्तत्कृतः सर्गः ॥२१॥ प्रकृतेर्महांस्ततोहंकारस्तस्माद्गणश्च षोडशकः। तस्मादपि षोडशका

त्पंचभ्यः पंचभूतानि ॥२२॥ अध्यवसायो बुद्धिर्धर्मो ज्ञानं विराग ऐश्वर्यं। सात्त्विकमेतद्रूपं तामसमस्माद्विपर्यस्तं ॥२

अभिमानोहंकारस्तस्मात्तस्माद्द्विविधः प्रवर्त्तते सर्गः। एकादशकश्च गणस्तन्मात्रपंचकश्चैव ॥२४॥ सात्त्विक

सां १ वै १

3

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दः प्रवर्त्तते वैकृतादहंकारात्॥ भूतादेस्तन्मात्रः स तामसस्तैजसादुभयं॥२५॥ बुद्धींद्रियाणि [illegible] चक्षुः श्रोत्रघ्राणरसन
त्वगाख्यानि। वाक्पाणिपादपायूपस्थाः कर्मेंद्रियाण्याहुः॥२६॥ उभयात्मकमत्र मनः संकल्पकमिंद्रियं च साधर्म्यात्।
गुणपरिणामविशेषान्नानात्वं बाह्यभेदाश्च॥२७॥ रूपादिषु पंचानामालोचनमात्रमिष्यते वृत्तिः। वचनादानविहरणो
त्सर्गानंदाश्च पंचानां॥२८॥ स्वालक्षण्यं वृत्तिस्त्रयस्य सैषा भवत्यसामान्या॥ सामान्यकरणवृत्तिः प्राणाद्या वायवः पं
च॥२९॥ युगपच्चतुष्टयस्य तु वृत्तिः क्रमशश्च तस्य निर्दिष्टा॥ दृष्टे तथाप्यदृष्टे त्रयस्य तत्पूर्विका वृत्तिः॥३०॥ स्वां स्वां प्र
तिपद्यंते परस्पराकूतहेतुकां वृत्तिं॥ पुरुषार्थ एव हेतुर्न केनचित्कार्यते करणं॥३१॥ करणं त्रयोदशविधं तदाहरणधारणप्र
काशकरं॥ कार्यं च तस्य दशधा हार्यं धार्यं प्रकाश्यं च॥३२॥ अंतःकरणं त्रिविधं दशधा बाह्यं त्रयस्य विषयाख्यं। सांप्र
तकालं बाह्यं त्रिकालमाभ्यंतरं करणं॥३३॥ बुद्धींद्रियाणि तेषां पंच विशेषाविशेषविषयाणि॥ वाग्भवति शब्दविषया

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

शेषाणि त्रै विषयाणि ॥३४॥ सांतःकरणा बुद्धिः सर्वं विषयमवगाहते यस्मात् । तस्मात्त्रिविधं करणं द्वारि द्वाराणि शेषाणि

॥३५॥ एते प्रदीपकल्पाः परस्परविलक्षणा गुणविशेषाः । कृत्स्नं पुरुषस्यार्थं प्रकाश्य बुद्धौ प्रयच्छंति ॥३६॥ सर्वं प्रत्युपभोगं

यस्मात्पुरुषस्य साधयति बुद्धिः ॥ सैव च विशिनष्टि पुनः प्रधानपुरुषांतरं सूक्ष्मं ॥३७॥ तन्मात्राण्यविशेषास्तेभ्यो भूतानि

पंच पंचभ्यः ॥ एते स्मृता विशेषाः शांता घोराश्च मूढाः ॥३८॥ सूक्ष्मा मातापितृजाः सह प्रभूतैस्त्रिधा [redacted] विशेषाः स्युः ।

सूक्ष्मास्तेषां नियता मातापितृजा निवर्तंते ॥३९॥ पूर्वोत्पन्नमसक्तं नियतं महदादि सूक्ष्मपर्यंतं । संसरति निरुप

भोगं भावैरधिवासितं लिंगं ॥४०॥ चित्रं यथाश्रयमृते स्थाण्वादिभ्यो विना यथा छाया । तद्वद्विना विशेषैर्न तिष्ठति

निराश्रयं लिंगं ॥४१॥ पुरुषार्थहेतुकमिदं निमित्तनैमित्तिकप्रसंगेन । प्रकृतेर्विभुत्वयोगान्नटवद्व्यवतिष्ठते लिंगं ॥४२॥

सांसिद्धिकाश्च भावाः प्राकृतिका [redacted] वैकृतिकाः धर्माद्याः ॥ दृष्टाः करणाश्रयिणः कार्याश्रयिणश्च कललाद्याः ॥४३॥

5

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

धर्मेण गमनमूर्ध्वं गमनमधस्ताद्भवत्यधर्मेण ॥ ज्ञानेन चापवर्गो विपर्ययादिष्यते बंधः ॥४४॥ वैराग्यात्प्रकृतिलयः संसारो
भवति राजसाद्रागात् । ऐश्वर्यादविघातो विपर्ययात्तद्विपर्यासः ॥४५॥ एष प्रत्ययसर्गो विपर्ययाशक्तितुष्टिसिद्ध्याख्यः ।
गुणवैषम्यविमर्दात्तस्य च भेदास्तु पंचाशत् ॥४६॥ पंच विपर्ययभेदा भवंत्यशक्तिश्च करणवैकल्यात् ॥ अष्टाविंशतिभेदा तुष्टि
र्नवधाष्टधा सिद्धिः ॥४७॥ भेदस्तमसोऽष्टविधो मोहस्य च दशविधो महामोहः । तामिस्रोऽष्टादशधा तथा भवत्यंधतामिस्रः ॥४८॥
एकादशेंद्रियवधाः सह बुद्धिवधैरशक्तिरुद्दिष्टा ॥ सप्तदशवधा बुद्धेर्विपर्ययात्तुष्टिसिद्धीनां ॥४९॥ आध्यात्मिकाश्चत
स्रः प्रकृत्युपादानकालभाग्याख्याः । बाह्या विषयोपरमात्पंच च नव तुष्टयोऽभिहिताः ॥५०॥ ऊहः शब्दोऽध्ययनं दुःखविघा
तास्त्रयः सुहृत्प्राप्तिः । दानं च सिद्धयोऽष्टौ सिद्धेः पूर्वोंकुशस्त्रिविधः ॥५१॥ न विना भावैर्लिंगं न विना लिंगेन भावनिर्वृ
त्तिः । लिंगाख्यो भावाख्यस्तस्माद्द्विविधः प्र… र्तते सर्गः ॥५२॥ ऊर्ध्वं सत्त्वविशालस्तमोविशालश्च मूलतः सर्गः ॥५

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अष्टविकल्पो दैवस्तैर्यग्योनिश्च पंचधा भवति। मानुष्यश्चैकविधः समासतो भौतिकः सर्गः॥५३॥ ऊर्ध्वं सत्त्वविशालस्तमो
मोविशालश्च मूलतः सर्गः। मध्ये रजोविशालो ब्रह्मादिस्तंबपर्यंतः॥५४॥ तत्र जरामरणकृतं दुःखं प्राप्नोति चेतनः पुरुषः।
लिंगस्याविनिवृत्तेस्तस्माद्दुःखं स्वभावेन॥५५॥ इत्येष प्रकृतिकृतो महदादिविशेषभूतपर्यंतः॥ प्रतिपुरुषविमोक्षार्थं स्व
र्थे इव परार्थ आरंभः॥५६॥ वत्सविवृद्धिनिमित्तं क्षीरस्य यथा प्रवृत्तिरज्ञस्य॥ पुरुषविमोक्षनिमित्तं तथा ४
प्रवृत्तिः प्रधानस्य॥५७॥ औत्सुक्यनिवृत्त्यर्थं यथा क्रियासु प्रवर्त्तते लोकः। पुरुषस्य विमोक्षार्थं प्रवर्त्तते तद्वदव्य
क्तं॥५८॥ रंगस्य दर्शयित्वा निवर्त्तते नर्त्तकी यथा नृत्यात्। पुरुषस्य तथात्मानं प्रकाश्य विनिवर्त्तते प्रकृतिः॥५९॥ नानावि
धैरुपायैरुपकारिण्यनुपकारिणः पुंसः॥ गुणवत्यगुणस्य सतस्तस्यार्थमपार्थकं चरति॥६०॥ प्रकृतेः सुकुमारतरं न
किंचिदस्तीति मे मतिर्भवति। या दृष्टास्मीति पुनर्न दर्शनमुपैति पुरुषस्य॥६१॥ तस्मान्न बध्यते नापि मुच्यते नापि संसर

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

×सं ४

तिकञ्चित्॥ संसरति बध्यते मुच्यते च नानाश्रया प्रकृतिः॥६२॥ रूपैः सप्तभिरेव तु ... [illegible] ...त्मना प्रकृ...
र्थं प्रति विमोचयत्येकरूपेण॥६३॥ एवं तत्त्वाभ्यासान्नास्मि न मे नाहमित्यपरिशेषं॥ ... विपर्ययाद्विशुद्धं
ज्ञानं॥६४॥ तेन निवृत्तप्रसवामर्थवशात्सप्तरूपविनिवृत्तां॥ ... प्रकृतिं पश्यति पुरुषः प्रेक्षकवदवस्थितः॥६५॥
...प्रेक्षक एकोऽहमित्युपरमत्यन्या॥ सति संयोगेऽपि तयोः प्रयोजनं नास्ति सर्गस्य॥६६॥ सम्यग्ज्ञानाधिगमाद्धर्मा...
...कारणप्राप्तौ॥ तिष्ठति संस्कारवशाच्चक्रभ्रमिवद्धृतशरीरः॥६७॥ प्राप्ते शरीरभेदे चरितार्थत्वात्प्रधानविनिवृत्तौ॥
...आत्यन्तिकमुभयं कैवल्यमाप्नोति॥६८॥ पुरुषार्थज्ञानमिदं गुह्यं परमर्षिणा समाख्यातं॥ स्थित्युत्पत्तिप्रलया...
...श्चिन्त्यन्ते यत्र भूतानां॥६९॥ एतत्पवित्रमग्र्यं मुनिरासुरये ऽनुकम्पया प्रददौ॥ आसुरिरपि पंचशिखाय तेन बहुधा कृतं...
...शिष्यपरम्परयागतमीश्वरकृष्णेन चैतदार्याभिः॥ संक्षिप्तमार्यमतिना सम्यग्विज्ञाय सिद्धान्तं॥७१॥ सप्तत्यां किल

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्तेर्थः ह ... य ।स्थितं त्रस्य॥आरव्या यिका विर ... रहिता परवादद्विवर्जिताच्चेति॥ ... ॥इतिसांख्यसप्ततिःस ...

KKSU LIBRARY
RAMTEK
441 106
M-1651
Dist Nagpur

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

[OrderDescription]
,CREATED=23.09.20 10:35
,TRANSFERRED=2020/09/23 at 10:37:16
,PAGES=9
,TYPE=STD
,NAME=S0003656
,Book Name=M-1651-SHANKHYA SAPTATI
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection